

Presentatie Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2016

Speech door de Voorzitter van de Tweede Kamer, Khadija Arib

Dames en heren,

‘Zonden in de politiek’ is het thema dat het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis dit jaar heeft gekozen. Het is een intrigerend thema, en breed uitlegbaar. Wie het boek leest, en ik heb dat al mogen doen, komt een heel arsenaal aan definities tegen. De auteurs hebben de vrijheid gekregen én genomen om een eigen invulling te geven aan het begrip ‘zonde’. Maar wat je eronder verstaat, heeft niet alleen te maken met je persoonlijke opvatting. Ook tijdsgeest en cultuur spelen een rol.

Je kunt het thema ‘zonden in de politiek’, kortom, op talloze manieren interpreteren. In dit boek lees je over integriteit, over corruptie en declaraties. Over de draaideur en over het stapelen van functies. Over politieke koppigheid of politiek draaien. Over morele versus politieke zonden. Over de zeven christelijke hoofdzonden, zoals hoogmoed, hebzucht of jaloezie. De auteurs gaan in op kwesties, misstanden en affaires, en proberen zondig gedrag te verklaren. Soms komt het voort uit naïviteit of nalatigheid, soms is het kwade opzet, soms is het onderdeel van het politieke spel.

We hebben het in de afgelopen maanden allemaal van dichtbij mogen meemaken, in aanloop naar de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Het ging hard tegen hard, zelfs voor Amerikaanse begrippen. Niet eerder werd er zoveel met modder gegooid. En het ging niet zozeer om de inhoud of de feiten, om de Republikeinse versus de Democratische standpunten, maar om de vraag of de ander wel geschikt zou zijn voor het ambt. Het ging erom de ander in diskrediet te brengen en de integriteit in twijfel te trekken.

In Amerika gebeurt veel in de overtreffende trap, maar dat neemt niet weg dat je deze beweging – zij het wat gematigder – ook in Nederland ziet. In de politiek worden personen steeds belangrijker. En om eerlijk te zijn... we staan er niet altijd goed op. Uit een onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau uit 2015 blijkt dat bijna alle Nederlanders positief zijn over ons politieke systeem. We zien onze parlementaire democratie als een groot goed. We zijn er heel tevreden over. Waar mensen mínder tevreden over zijn, is over de politici die onze instituties vertegenwoordigen. Het vertrouwen in volksvertegenwoordigers loopt niet over. Mensen vinden dat er niet naar hen wordt geluisterd, dat politici te veel met zichzelf bezig zijn en vooral: dat ze hun beloftes niet nakomen.

Die verpersoonlijking is een beweging die een grote verantwoordelijkheid met zich meebrengt. Als politici hebben wij een voorbeeldfunctie. Alle ogen zijn op ons gericht. Dat geldt overigens ook voor bestuurders van organisaties met een maatschappelijke rol, zoals woningcorporaties of zorginstellingen. En of het nu gaat om een zonnebril, een fles wijn of – in een andere orde van grootte – een Maserati; persoonlijke misstappen blijven niet onopgemerkt. Dat is natuurlijk niet verkeerd. Integendeel. Het hoort bij ons vak om publiekelijk verantwoording af te leggen. Maar het risico dat wij lopen is dat zonden in de politiek, hoe individueel of kleinschalig ook, het vertrouwen in onze democratie als geheel aantasten.

Om dat te voorkomen, kijken wij als Kamer van tijd tot tijd naar onze eigen integriteitsregels. Met haar beroemd geworden uitspraak ‘een béétje integer kan niet’ heeft Ien Dales politieke integriteit al in 1992 hoog op de agenda gezet. Het Presidium heeft ook onlangs de bestaande regelgeving over integriteit nog eens kritisch tegen het licht gehouden. Ik zeg niet dat ons huidige systeem waterdicht is, maar er zijn belangrijke stappen gezet. Kamerleden kunnen hun belangen en nevenfuncties, hun reizen en geschenken optekenen in registers, die openbaar en dus door iedereen te raadplegen zijn.

Het is een interessante paradox. Onze politiek – waar mensen in de kern een groot vertrouwen in hebben – wordt steeds persoonlijker, en tegelijkertijd is er steeds meer wantrouwen in de personen die onze politiek vertegenwoordigen. Tegen deze achtergrond wil ik een ingezonden stuk in De Volkskrant aanhalen, van de filosoof Kees Kraaijeveld.¹ Kraaijeveld zegt dat er, in een tijd waarin normen en waarden zo hoog op de politieke en publieke agenda staan, iets wezenlijks ontbreekt. Vrijheid, democratie, gelijkheid en tolerantie zijn collectieve, gedeelde waarden, die altijd wel worden genoemd. Wat té vaak wordt vergeten, vindt Kraaijeveld, is de waarheid. Ik citeer: “De waarheid moet weer hoog in het vaandel. Bij u, bij mij, bij politici, journalisten, wetenschappers, bij iedereen. Het streven naar waarheid is een cruciaal ingrediënt voor beschaafd samenleven. Het is onmisbaar voor ons streven naar vooruitgang.” Einde citaat.

Ik onderschrijf zijn oproep. Naast alle persoonlijke eigenschappen, die óók belangrijk – steeds belangrijker – zijn, moeten wij ons werk kunnen doen op basis van het wáre, van feiten die niet ter discussie staan.

In die veelheid aan definities van politieke zonden is er één gemene deler... één politieke doodzonde. Dat weten Kamerleden, dat weten bewindspersonen en dat weten journalisten. Waar iedereen het over eens is, eigenlijk een wetmatigheid in onze parlementaire democratie, is dat het parlement goed moet worden geïnformeerd. Als

¹ Weggepoetste waarheid, Kees Kraaijeveld, De Volkskrant, 8 oktober 2016

volksvertegenwoordigers kunnen wij ons controlerende werk alleen doen, als het kabinet ons tijdig voorziet van de juiste informatie. Gebeurt dat niet, dan heeft dat – mogelijk – vergaande consequenties.

Want informatie, dat is de hoeksteen van onze parlementaire democratie. Het is waar wij onze besluiten op baseren. En die besluiten zijn nooit vrijblijvend. Ze zijn direct van invloed op het dagelijks leven van heel veel Nederlanders. Wij moeten ons dus een weg zien te banen door alle informatie, het kaf van het koren scheiden, en ervoor zorgen dat de informatie die wij inbrengen in de debatten klopt. Het is een verantwoordelijkheid die komt met het Kamerlidmaatschap.

En dat is niet altijd makkelijk. Wij leven in een informatiemaatschappij. Informatie komt van alle kanten. Niet alleen van het kabinet of van gerenommeerde instituties als het Centraal Bureau voor de Statistiek of het Sociaal en Cultureel Planbureau, maar ook van belangenorganisaties, brancheverenigingen of individuele burgers, die schrijven, Twitteren, bloggen of vloggen. De omloopsnelheid gaat omhoog en er zijn nauwelijks nog tussenlagen. Maar ‘veel informatie’ staat niet per se gelijk aan ‘goede informatie’. Informatie hoeft niet eensluitend te zijn, kan tegenstrijdigheden bevatten of op verschillende manieren uitlegbaar zijn. Het is steeds lastiger om een gelijk speelveld, een gedeelde kennisbasis te creëren in het politieke debat. Er is in toenemende mate behoefte aan ordening en duiding van informatie. Als Kamer zoeken we voortdurend naar manieren die binnen onze eigen macht liggen, om onze informatiepositie te verstevigen.

Zo spreken we met minister Plasterk over de afbakening van artikel 68 van de Grondwet, waarin is vastgelegd dat ‘de ministers en staatssecretarissen de Kamers elk afzonderlijk en in Verenigde Vergadering mondeling of schriftelijk de door een of meer leden verlangde inlichtingen geven, waarvan het verstrekken niet in strijd is met het belang van de staat.’² Dat is niet iets wat het kabinet zelfstandig kan bepalen. Ook de Kamer heeft daar zeggenschap over. Natuurlijk, vaak gaat het goed, en krijgen wij als Kamer de informatie die we nodig hebben om standpunten in te nemen en te verdedigen. Maar er zijn ook lacunes. Soms komt informatie laat, té laat beschikbaar, wat het bijna onmogelijk maakt om er een goed debat over te voeren. Soms horen de media veel eerder dan het parlement over nieuwe kabinetsvoorstellen. En soms blijft informatie geheel of gedeeltelijk uit, waarbij de bewindspersoon in kwestie zich beroept op het ‘belang van de staat’. Een bekend voorbeeld is het onderzoeksrapport van professor Maat. Minister Van der Steur maakte dat openbaar, maar niet voordat tachtig procent van het rapport was zwartgelakt. Alleen de lidwoorden waren nog zichtbaar.

² Nederlands parlamentsrecht, ‘Het interpellatie- en vragenrecht van de Eerste en Tweede Kamer’, Mr. Dr. A. Postma, Wolters-Noordhoff, 1985

Dat is niet van deze tijd. In het huidige tijdsgewricht kun je alles weglakken, maar uiteindelijk komt informatie altijd boven. Dat is mijn heilige overtuiging.

Als Voorzitter is het mijn taak om het kabinet aan te jagen om actiever en serieuzer om te gaan met informatieverstrekking aan de Kamer. Dat is geen beleefd of vriendelijk gebaar. Het is een grondwettelijk vastgelegde plicht. Ik begrijp dat niet alles openbaar kan. Interne correspondentie tussen ambtenaren bijvoorbeeld, of stukken die gaan over personen of de veiligheidssituatie van Nederland. Daar moet je zorgvuldig mee omgaan. Maar nu komt er wel heel snel het stempel 'vertrouwelijk' of 'staatsbelang' op stukken. Dat is niet de bedoeling. De samenleving anno 2016 vraagt om een open, transparante houding, en dat zou dan ook het principiële uitgangspunt moeten zijn in de relatie tussen het kabinet en de Kamer.

Een andere ontwikkeling op dit gebied, is dat wij bezig zijn met voorstellen om de eigen kennis- en onderzoeksfunctie te versterken. Dat is vooral een interne aangelegenheid, maar wat ik ermee wil zeggen is dat de Kamer niet stilstaat. We werken aan een stevige basis, als fundament onder ons debat en de besluitvorming.

Is dat dan dé oplossing, dé brug tussen politiek en burger? Dat denk ik niet. Er is meer voor nodig om het vertrouwen van mensen te winnen – of terug te winnen. De grootste verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de volksvertegenwoordigers zelf. Zij zijn hun eigen morele kompas. Het is aan hen om zich verre te houden van corruptie, van onterechte of exorbitante declaraties. Het is aan hen om keuzes te maken over nevenfuncties. Het is aan hen om te bepalen welke stappen zij zetten ná het Kamerlidmaatschap. Uiteindelijk is onze democratie zo sterk als de spelers die er een rol in spelen. Maar om betrouwbaar en geloofwaardig te zijn, die belangrijke persoonlijke kenmerken, moet je als parlementariër ook kunnen bouwen op onderliggende, collectieve structuren. Een stevige informatiepositie is en blijft daarbij van cruciaal belang.

Dames en heren, ik sluit af.

Het thema 'zonden in de politiek' is – ik zei het al – intrigerend en breed. Ik raad iedereen aan dit boek te lezen. De auteurs hebben de randen van het spectrum opgezocht. Het parlementair jaarboek 2016 is een divers geheel geworden, met hele uiteenlopende verhalen. Naast de vaste onderdelen zoals een analyse van een spraakmakend debat – dit keer het 'Dikke-Ik-debat'–, een interview met een spraakmakend persoon en de necrologieën, zijn er artikelen over bijvoorbeeld de Nacht van Schmelzer, het aftreden van staatssecretaris Robin Linschoten of integriteitsopportunisme.

Met dit jaarboek heeft de redactie een nieuw licht laten schijnen over de parlementaire geschiedenis van Nederland. Ik wil hen, en natuurlijk ook het bestuur van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, daar graag heel hartelijk voor bedanken.